

SINFDA TO'QNASHUVLARNING OLDINI OLISH VA MUROSAGA KELISHNING AHAMIYATI

*Farg'ona viloyati Rishton tumani MMTB 6- umumiy o'rta ta'lim maktabi
amaliyotchi psixologi **Otabek Botirov***

Annotatsiya: *Ushbu maqolada sinfda yuzaga keladigan to'qnashuvlarning sabablari, ularning ta'lim jarayoniga ta'siri hamda ularni oldini olish va samarali hal etish yo'llari yoritilgan. Murosaga kelish va konstruktiv muloqot orqali ijobiy sinf muhitini shakllantirish yo'nalishidagi amaliy usullar, xususan, "Win-Win" strategiyasi, faol tinglash va mediatorlik yondashuvlari tahlil qilingan. Maqolada shuningdek o'quvchilarda murosaga kelish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi trening mashg'ulotlari, rolli o'yinlar va guruhli ishlash metodlari bayon etilgan. Pedagoglarga mo'ljallangan ushbu material sinfdagi ijtimoiy-psixologik muvozanatni ta'minlash, o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.*

Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchilarning nafaqat bilim olish, balki ijtimoiy muhitda muloqot qilish, fikr almashish va hamkorlikda ishlash kabi muhim ko'nikmalarni ham rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Biroq, sinf ichidagi o'zaro munosabatlar jarayonida turli fikrlar, xarakterlar va ehtiyojlarning to'qnashuvi oqibatida nizolar yuzaga kelishi tabiiy holdir. Bu esa ta'lim samaradorligini pasaytirishi, o'quvchilar o'rtasida salbiy muhit paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin. Shunday holatlarda konfliktlarni vaqtida aniqlash, ularni oldini olish va murosaga kelish usullarini o'rgatish pedagogik faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biriga aylanadi.

To'qnashuvlarning mohiyati va sabablari

To'qnashuv (konflikt) – bu ikki yoki undan ortiq tomonlar o'rtasida fikr, manfaat, ehtiyoj yoki qadriyatlar to'qnashuvi natijasida yuzaga keladigan ijtimoiy-psixologik holatdir. Sinfdagi to'qnashuvlarning asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

- **Shaxslararo farqlar:** O'quvchilarning xarakterlari, dunyoqarashi, tarbiyasi va qiziqishlari turlicha bo'lgani uchun, ba'zan bir-birini tushunmaslik holatlari paydo bo'ladi.
- **Noto'g'ri yoki yetarli bo'lmagan kommunikatsiya:** O'z fikrini aniq yetkazmaslik, noto'g'ri talqin qilish yoki e'tiborsizlik ko'plab tushunmovchiliklarga olib keladi.
- **Raqobat:** Baholash tizimi, o'qituvchining munosabati yoki liderlik uchun kurash o'quvchilar orasida raqobatni kuchaytiradi.
- **E'tiborsizlik va empatiya yetishmasligi:** Boshqalarning holatini tushunmaslik, o'z fikrini ustun qo'yish ham nizolarga sabab bo'ladi.

Murosaga kelish va nizolarni hal etish strategiyalari

Pedagog o'z sinfida ijobiy ijtimoiy-psixologik muhitni yaratish uchun konfliktologik ko'nikmalarga ega bo'lishi, ya'ni nizolarni aniqlash, baholash va ularni hal qilishda vositachilik qila olishi zarur. Quyida to'qnashuvlarni hal etishning samarali usullari keltirilgan:

1. **Faol tinglash** – o'quvchilarning har ikki tomonini diqqat bilan tinglab, ularning fikr va his-tuyg'ularini e'tiborga olish.
2. **"Men" tili** – da'vo aralashmagan, ochiq va tinch ohangda muammoni ifoda etish (masalan, "Sen doimo shovqin qilasan" o'rniga – "Men siz gapirganda e'tibor bermaslikka xafa bo'laman").
3. **"Win-Win" (g'olib-g'olib) strategiyasi** – nizoning har ikki tomoniga mos tushadigan yechimni izlab topish.
4. **Mediatorlik (vositachilik)** – o'qituvchi yoki uchinchi tomon nizoni hal qilishda yordamchi bo'lib qatnashadi.
5. **Guruh mashg'ulotlari va rolli o'yinlar** – o'quvchilarni amaliy vaziyatlarga tayyorlash, o'zaro anglashuvni kuchaytirish.

O'quvchilarda murosaga kelish ko'nikmalarini shakllantirish

Murosaga kelish – bu tug'ma emas, balki o'rganiladigan va doimiy rivojlantiriladigan ijtimoiy ko'nikmadir. Maktabda o'quvchilar bu borada quyidagicha rivojlantiriladi:

- **Samarali muloqot bo'yicha treninglar** – sinf ichida ijobiy muloqotni shakllantirishga qaratilgan mashg'ulotlar.
- **Bahs va munozaralar** – o'z fikrini himoya qilish va boshqalarning nuqtai nazarini anglash imkonini beradi.
- **Ijtimoiy loyihalar** – jamoaviy ish orqali hamkorlik, mas'uliyat va murosalar ko'nikmalari rivojlanadi.
- **Refleksiya va tahlil** – har bir nizodan keyin o'quvchilar o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishga o'rgatiladi.

Xulosa

Sinfda to'qnashuvlarning oldini olish va murosaga kelish ko'nikmalarini shakllantirish – zamonaviy ta'limning ajralmas qismidir. Bu nafaqat ijobiy sinf muhitini yaratadi, balki o'quvchilarning hayotdagi boshqa ijtimoiy vaziyatlarda ham muvaffaqiyatli harakat qilishiga zamin yaratadi. O'qituvchi sifatida biz nizolarni jazolash bilan emas, balki o'rgatish, tushuntirish va murosaga yo'naltirish orqali hal qilishimiz zarur. Ana shunda maktab haqiqiy ijtimoiy muvozanat va tarbiya maktabiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Fisher, R., Ury, W. & Patton, B. (2011). *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. Penguin Books.
2. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2002). *Conflict Resolution and Peer Mediation Programs in Elementary and Secondary Schools: A Review of the Research*.
3. Qodirov M. (2018). *Ijtimoiy muloqot va konfliktlarni hal etish*. Toshkent.
4. Ibragimov J. (2015). *Kommunikatsiya: O'zaro munosabatlarning psixologiyasi*.
5. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi (2020). *Murosaga kelish va nizolarni hal etish bo'yicha metodik qo'llanma*.